

—Μὲ κράζει, εἶπεν, ὁ λευκὸς ἀλέκτωρ ἀπὸ κάτω.
 Μὲ λέγει, «ὅτι τὴν ζωὴν ἦν ἔκλειψα ταράττω. . .»
 Πηγαίνω, μὴ τὸν ἄρχοντα τοῦ σκότους παροργίσω.
 ὦ, πόσον εἴσθε εὐτυχεῖς οἱ μένοντες ὀπίσω. . .
 Ἡ Ἐλση τὸν ἐμπόδισε μ' ἀπελπισίας σχῆμα.
 — Μὴ κλαίης, μὴ ! εἶναι βαρὺ, εἶναι μεγάλον κρίμα !
 Ἄφες νὰ φύγω, μὲ καλοῦν, ἀντήχησεν ἡ ὥρα.
 Ἀκούεις ; καὶ ὁ ἐρυθρὸς ἀλέκτωρ κράζει τώρα.
 Ἐπὶ τῶν ὤμων ἔλαβε καὶ πάλιν τὸ φορεῖον,
 Καὶ προχωρεῖ κλονούμενος πρὸς τὸ νεκροταφεῖον.
 Ἦτον ἀπαρηγόρητος, διότι ἡ μνηστὴ του,
 Ἀπεγνωσμένη, κλαίουσα, ἐβάδιζε μαζί του. . .
 Καὶ ὅταν, ὅταν ἔφθασαν τὸ μέλαν δάσος, ὅτε
 Ἐφάνησαν τὰ μνήματα, υπερφύεις ἱππῶται,
 Κεκαλυμμένοι σάβανα λευκότερα χιόνος,
 Ἰππευον ἱππων σκελετοὺς κ' ἐκάλαζον ἀφώνως. . .
 Τὸ δάσος ἔγμε στείων καὶ τὸ νεκροταφεῖον,
 Ὅπότεν εἰς τὸν τάφον του ἐστάθησαν πλησίον.
 — Ἀκουσον Ἐλση ! μὴ θρηγῆς, ἀγάπη μου, ματαίως.
 Κ' ἰδὲ, ἰδὲ τὸν οὐρανὸν ὅπως εἶν' ὠραίος !
 Ὅτε ἡ κόρη ὕψωσε τὸ ἔνδοχρόν της βλέμμα,
 Ἐκεῖνος εἰς τὸ μνήμα του εἰσέδυσεν ἥρεμα . . .
 Ὅτε τὸ κατεβίβασε τὸν Ἄζ δὲν εἶδε πλέον,
 Ἐθρήνει μόνον ὁ βορρᾶς εἰς τὰς ἰτέας πνέων !
 Κ' ἐστράφη μὲ κλονούμενον εἰς τὴν οἰκίαν βῆμα.
 Παρῆλθε μὴν, καὶ ἤνοιξαν καὶ δι' ἐκεῖνην μνήμα.

ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΠΑΡΑΣΧΟΣ.

ΤΟ ΘΗΣΕΙΟΝ

καὶ

ΟΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΡΕΩΣ.

Ὁ πρὸς Βορέαν τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἐν μέσῳ δὲ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τοῦ Διπύλου κείμενος ἐξάστυλος Δωρικὸς ναὸς, ὁ πρῶτον τιμώμενος ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀγ. Γεωργίου, τὴν σήμερον ὀνομάζεται κοινῶς παρὰ πάντων *Θησεῖον* 1). Ἐρευνῶντες δὲ, εἰς τί στηρίζεται ἡ προσηγορία αὕτη, εὕρισκόμεν, ὅτι χρεωστέεται εἰς μόνην τὴν παρατήρησιν τοῦ ὅτι ἐξ ὀκτωκαίδεκα μετοπῶν 2), ὅσαι, δηλαδὴ

Σημ. Χρυσάλ. Ὑπὸ πολλῶν λογίων παρακινήθεντες ἀναδομοσιεύομεν σήμερον ἀρχόμενοι ἐν τῇ Χρυσαλλίδι τὴν ἀξιόλογον ταύτην περὶ Θησείου πραγματείαν τοῦ περικλητοῦς Λ. Ῥοσσίου τοῦ καὶ καθηγητοῦ τῆς ἀρχαιολογίας χρηματίζαντός ποτε ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

1) Ὑπὸ τίνος πρῶτον εἰσῆλθη ἡ ἀδέσποτος αὕτη ὀνομασία, ἀγνοοῦμεν. Ἀπαντῶμεν δὲ αὐτὴν ἤδη εἰς τὰς περιγήσεις τοῦ Οὐδὲρ καὶ τοῦ Σπιδν, ὅστινες ὀνομάζουσι τὸν ναὸν ἄνευ περαιτέρω παρατηρήσεως ναὸν Θησεῖος· ὥστε φαίνεται ὅτι ἤδρον τὸ ὄνομα ἤδη ἐν χρήσει.

2) Τὸ ὄνομα μετόπη δὲν εὕρεται μὲν εἰς τοὺς σωζομένους Ἑλληνας συγγραφεῖς· πλὴν ὁ Βιτρούβιος (de Architect. 4, 2) ἐτυμολογεῖ αὐτὸ τόσον σαφῶς, ὥστε δὲν

ἔχουσι τύπους ἐπειργασμένους, αἱ ὁκτὼ (ἀνὰ τέσσαρας ἐφ' ἑκατέρας μακρὰς πλευρᾶς) εἰκονίζουσιν ἀγῶνας τοῦ Θησεῖος, ἐν ᾧ αἱ πρὸς Ἀνατολὰς ὑπὲρ τὴν εἴσοδον δέκα μετόπαι παριστάνουσιν ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους. Ὁμολογῶμεν, ὅτι ἀπόδειξις ἀδυνατωτέρα δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ! Οἱ τύποι τῶν μετοπῶν εἰς τοὺς ἀρχαίους ναοὺς εἶναι σχεδὸν ἀπλῶς ἀρχιτεκτονικὰ καλλωπίσματα 3)· ὅθεν δὲν ἔχουσιν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰμὴ ἑμμεσόν τινα, πολλάκις δὲ μηδεμίαν σχέσιν μετὰ τοῦ τιμωμένου εἰς τὸν ναὸν θεοῦ. Μεταξὺ τῶν ἐξήκοντα περὶ μετοπῶν τοῦ Παρθενῶνος, ὅσαι ἐκ τοῦ συμπαντος ἀριθμοῦ τῶν 92 εἰσέτι διακρίνονται, ἡ ἐκ τῶν διαγραφῶν τοῦ Βέλγου Καρρέως γνωρίζονται, μόλις ἡ μὲν καὶ ἡ δὲ ἀπ' εὐθείας ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ἀθηνᾶν· αἱ δὲ λοιπαὶ παριστάνουσι Κενταυρομαχίας, ἄθλους ἡρώων, γυναικῶν ἀρπαγὰς καὶ ἄλλα ἀντικείμενα, τὰ ὑποῖα οὐδαμῶς συνδέονται μετὰ τῆς παρθένου θεοῦ 4), εἰμὴ διὰ τοῦ πολλὰ χαλαροῦ καὶ ἀνεμμένου μίτου τῆς γενικῆς τῶν Πανελλήνων καὶ τῆς ἰδιαίτερας τῶν Ἀθηναίων μυθολογίας. Αἱ μετόπαι τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναοῦ τοῦ Διὸς, ἐξ ὧν τινὲς ἀνευρέθησαν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς ἐπιτροπῆς, εἶχον ἐπειργασμένους τοῦ Ἡρακλέους τοὺς ἄθλους 5). Οἱ αὐτοὶ δὲ ἄθλοι ἦσαν καὶ περὶ τὸν ἐν Σπάρτῃ ναὸν τῆς Χαλκιοῖκου Ἀθηνᾶς 6). Τῶν ἐν Σελινούντι ναῶν εὐρέθησαν τοῦ μὲν δύο μετόπαι, ἐν αἷς ὁ Ἡρακλῆς μετὰ τῶν Κερκώπων, καὶ ὁ Περσεὺς φονεύων τὴν Γοργῶν, τοῦ δὲ πλείονος, ἐν αἷς ὁ Ἀκταίων περιβεβλημένος ἐλάφου δοράν, ὁ Ἡρακλῆς μετὰ τῆς ἱππολύτης, ὁ Πάλλας καὶ ἡ Ἀθηνᾶ, καὶ ἄλλα ἀντικείμενα 7)· ἀλλὰ τίς

μένει ἀμφιβολία, πῶς πρέπει νὰ γράφηται. Παραβ. περὶ τοῦ εἰρημένου χωρίου τοῦ Βιτρούβιου τὰς παρατηρήσεις τοῦ Βροενδστ ἐδ, Voyag. II, p. 137.

3) Σῳζεται π. γ. εἰς τὰς Ἀμύκλας μετόπη (ὡς φαίνεται, τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος), ἔχουσα μόνον βούκρανον ἐπειργασμένον· ἄλλαι τινὲς ὁμοίαι εἰς τὴν ἐν Ἴω ἑκκλησίαν τῆς Ἀγ. Τριάδος, ἐφ' ὧν ἐναλλὰς βούκρανα καὶ ἀνθῆμα· πάλιν ἄλλη ἐν Ἱ. Ἀνάφῃ, ἐφ' ἧς ἐπειργασία καλῇ (rosette).

4) Τίς θέλει ἀρνηθῆ, ὅτι εἰκόνας γυναικῶν ἀρπαζομένων παρ' ἀκολάστων Κενταύρων, εἶναι παράδοξος καὶ σχεδὸν ἀτοπος κόσμος ναοῦ τῆς κατ' ἐξοχὴν παρθένου Ἀθηνᾶς ; Καὶ ἐὰν τυχὸν ὅλου τοῦ Παρθενῶνος δὲν περιῆσαν ἄλλα λείψανα, παρὰ ταύτας τὰς πέντε μετόπας, τίς ἤθελε συμπεράνει ἐξ αὐτῶν, ὅτι ἀνήκουσιν εἰς ἱερὸν τῆς ἀγνῆς καὶ ἀδμάστου παρθένου ;

5) Πausan. 5, 10, 2, Expéd. scientf. de la Morée, pl. 74, — 78.

6) Πausan. 3, 17, 3.

7) Serradifalco, Antichità della Sicilia, II, tav. 25-34.

τολμᾷ νὰ μαντεύσῃ ἐξ αὐτῶν τῶν ναῶν τὰ δυνάματα;

Πλὴν ὄχι μόνον αἱ μετόπαι, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ περὶ τοὺς ἀρχαίους ναοὺς γλυπτὰ ἔργα, ὅσα εἶναι ἐπὶ τῶν ἐπιστυλίων καὶ τῆς ζωφόρου (ἐνοουμένῃ γενικῶς τὸ καλούμενον entablement), καὶ ὅσα ἐπομένως χρησιμεύουσι μόνον εἰς καλλωπισμὸν οὐσιωδῶς ἀναγκαίων ἀρχιτεκτονικῶν μερῶν τοῦ οἰκοδομήματος, δὲν ἔχουσιν οὐδεμίαν ἀναγκαίαν σχέσιν μετὰ τοῦ θεοῦ, εἰς ὃν ὁ ναὸς καθιέρωται, ἢ ἄλλως εἰπεῖν, ἡ ἐκλογή τοῦ ἀντικειμένου αὐτῶν ἐξήρητο ἐλευθέρως ἐκ μόνης τῆς φιλοκαλίας καὶ προαιρέσεως τοῦ τεχνίτου. Ἡ κατ'ἀλλήλους ἐκλογή προσφῶν ἀντικειμένων εἰς τὰς ζωφόρους τοῦ τε Παρθενῶνος καὶ τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης ὀφείλεται εἰς μόνην τὴν ὀρθὴν κρίσιν τῶν ἐπιστατησάντων εἰς ἐκείνας τὰς οἰκοδομὰς ἀνδρῶν. Ἀλλ' ὁ αὐτὸς Ἰκτίνος, ὁ οἰκοδομήσας τὸν Παρθενῶνα, καὶ οἱ περὶ αὐτὸν τεχνῖται, ἐκόσμησαν τὴν ἐντὸς τοῦ σηκοῦ ζωφόρον τοῦ ἐν Βάσσαις τῆς Ἀρκαδίας ναοῦ τοῦ Ἐπικουρίου Ἀπόλλωνος μὲ ἀντικείμενα τῆς ἐγχωρίου αὐτῶν Ἀττικῆς μυθολογίας, μὲ τὴν Κενταυρομαχίαν καὶ τὴν ἦτταν τῶν Ἀμαζόνων, ὅχι δι' ἄλλον λόγον, εἰμὴ ὅτι αὐτοὶ ἦσαν Ἀθηναῖοι. Διὰ νὰ προσάψωσι δὲ ταῦτα ὥπως εἰς τὸν τιμώμενον θεόν, εἰσῆγαγον, τὸ λεγόμενον, θεὸν ἐκ μηχανῆς, τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὴν Ἄρτεμιν ἐφ' ἄρματος ἐλαφνηλάτου ἐπειγομένους εἰς μέσας τὰς μάχας 8). Περὶ δὲ τῆς ἐξωθεν περιθεούσης ζωφόρου τοῦ Ἀθήνησιν Ἑρεχθεῖου ἐπέχουμεν εἰσέτι· μολονότι εἰς τὰ εὐρεθέντα ἀποσπάσματα τῶν λογαριασμῶν τῆς οἰκοδομῆς τοῦλάχιστον δὲν ὀνομάζονται μυθολογικὰ ἀντικείμενα. 9)

Καὶ ταῦτα μὲν πρὸς τὸ παρὸν περὶ τῶν ἐν τοῖς ἀρχαίοις ναοῖς μετοπῶν καὶ ζωφόρων. Μόνα δὲ τὰ ἐν τοῖς ἀετοῖς τῶν ναῶν ἀγάλματα φαίνεσθαι ὅτι

ἀναφέρονται συχνότερα καὶ σχεδὸν ἀναγκαιῶς εἰς τὸν κύριον τοῦ ναοῦ θεόν· καὶ τοῦτο διὰ τὸν ἀπλοῦν λόγον, ὅτι αὐτά, ὡς σκολιὰ ἔργα καὶ ὄντα ἀφαιρετὰ (statues degagées en ronde bosse), δὲν ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀρχιτεκτονικῶν καλλωπισμάτων, ἀλλὰ ἀντιπροσωπεύουσι τοὺς ἀοράτους κατοίκους τῶν ναῶν, ἐπιδεικνύοντα καὶ τοῖς ἔξω θεαταῖς σημεῖα τῆς μεγαλοδυναμίας των. Ἡ γνώμη αὕτη στηρίζεται εἰς τὰ ἐν τοῖς ἀετοῖς ἀγάλματα τοῦ Παρθενῶνος 10), τοῦ ἐν Αἰγίνῃ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς 11), τοῦ ἐν Θήβαις Ἡρακλείου 12), τοῦ ἐν τοῖς Δελφοῖς ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος 13) καὶ τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναοῦ τοῦ Διὸς 14). Πλὴν καὶ ἐνταῦθα εὐρίσκονται συχνὰ ἐξαίρεσεις. Ὁ Πausanias ἤδη ἀπορεῖ, πῶς νὰ προσαρμόσῃ τὰ ἐν τοῖς ὀπισθεν ἀετοῖς τοῦ Ὀλυμπίαι ναοῦ κείμενα ἀγάλματα εἰς τὸν Δία 15). ὁ αὐτὸς δὲ συγγραφεὺς ἀναφέρει καὶ ἄλλα παραδείγματα, τὰ ὅποια φαίνεται, ὅτι παρέχουσιν ἐξαίρεσεις ἀπὸ τὸν ἄνω ἐκτεθέντα κανόνα 16).

Ἀλλὰ δεδόσθω στιγμιαίως, ὅτι ὑπάρχει ποιά τις, καίτοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεόν λίαν ἀπόκρυφος καὶ δυσεύρετος, σχέσις μεταξὺ τοῦ τιμωμένου θεοῦ καὶ τῶν περὶ τὸν ναὸν του γλυπτῶν ἔργων. Διὰ τί ἄρα ὀνομάζομεν τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος οἰκοδόμημα ναὸν τοῦ Θεσέως, καὶ ὄχι μᾶλλον τοῦ Ἡρακλέους, ὅστις καὶ αὐτὸς εἶχεν ἱερὸν εἰς τὰς Ἀθήνας; 17) Ἐὰν οἱ τύποι τῶν μετοπῶν ἐξαρκούσιν εἰς λύσιν τοιοῦτου ζητήματος, εἶναι προφανές, ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ἔχει καὶ πλειότερας καὶ καλητέρας ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ εἰρημένου ναοῦ, ἐπειδὴ αὐτὸς ἐκ δεκαοκτῶ μετοπῶν κατέχει τὰς δέκα, καὶ ταύτας τὰς ὑπὲρ τὴν εἰσοδὸν κειμένας.

(Ἔπεται συνέχεια.)

10) Pausan. 1, 24, 5.

11) Τοῦ κοινῶς καλουμένου ναοῦ τοῦ Πανελληνίου Διός.

12) Pausan. 9, 11, 4.

13) Ὁ αὐτὸς 10, 19, 3.

14) Ὁ αὐτὸς 5, 40, 2.

15) Pausan. αὐτόθι (ἀφ' οὗ εἶπεν, ὅτι εἰς τὸν ὀπισθεν ἀετὸν ἀνέκειτο ἡ μάχη τῶν Λαπιθῶν καὶ Κενταύρων)· «ἐποίησε δὲ (ἐμοὶ δοκεῖν) ταῦτα ὁ Ἀλκαμένης, Πειρίθουν τε εἶναι Διὸς ἐν ἔπαισι τοῖς Ὀμήρου δεδιδαγμένος, καὶ Θεσέα ἐπιστάμενος ὡς εἴη τέταρτος Πέλοπος.»

16) 15. Pausan. 8, 45, 4 περὶ τῶν ἐν τοῖς ἀετοῖς τοῦ ἐν Τεγέᾳ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς τῆς Ἀλέας.

17) Ἀριστοφ. Βατρ. 504 μετὰ τοῦ σχολ. Vitruv. de Architect. 2, 8. (ἐκτὸς τοῦ ἐν Κυνοσάργει Ἡρακλείου). Πλὴν καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Ἀττικὴν ἦσαν πολλὰ ἱερὰ τοῦ Ἡρακλέους. 18. Ἀρχαιολογ. ε. λ. Ἡράκλεια. Πρβ. κατωτέρω σημ. 20.

8) Expédit. scientif. de la Morée, pl. . . Stakelberg, der Apollotempel zu Bassae.

9) π. γ. Φυρόμαχος Κηφισιεύς· τὸν νεανίσκον τὸν παρὰ τὸν θώρακα ἐξήκ. δρ. Πραξίας ἐμ. Μελίτη οἰκῶν τὸν ἵππον καὶ τὸν ὀπισθοφανῆ τὸν παρκρούοντα ΗΔΔ δρ. Ἀντιφάνης ἐκ Κεραμείων τὸ ἄρμα καὶ τὸν νεανίσκον καὶ τῷ ἵππῳ τῷ ζευγνυμένῳ ΗΗΔΔΔΔ δρ. καὶ ε.

Πέρυσιν εὐρέθησαν καὶ τινὰ λείψανα τῶν ἀναγλύπτων τούτων, τὰ ὅποια εἶναι ἐκ μαρμαρέου, καὶ οὐχί, καθὼς πρότερον κοινῶς ἐνομίζετο, ἐκ χαλκοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως ἀκόμη δὲν συνετέθησαν, ἀλλὰ φυλάττονται εἰς διάφορα χωρίσματα, δὲν τολμῶμεν ἀκόμη νὰ κάμωμεν περαιτέρω εἰκασίας.